

Resultatrapport 2017: Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk i årskurs 6

Cecilia Bergwall, Johan Carlström och Tobias Dalberg

Inledning

Ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk i årskurs 6 konstrueras av en provgrupp vid Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. Ämnesprovet (äp6) utformas utifrån kursplanens syfte och centrala innehåll, och bedömningen utgår från dess kunskapskrav. Nya ämnesprov tas fram varje år och provuppgifterna prövas ut i många olika skolor i landet. Denna rapport inleds med en sammanfattande redogörelse för hur konstruktionsprocessen går till. Sedan följer ett avsnitt om provets sammansättning och därefter ett avsnitt om provinstitutionens insamling av elevprestationer. De avslutande två avsnitten tar upp och kommenterar resultat av ämnesprovet 2017 samt resultat av den lärarenkät som medföljde provet.

Provets sammansättning

Temat för 2017 års ämnesprov i årskurs 6 var *Sikta mot stjärnorna*. Provet består av fem delprov med anknytning till temat.

- Delprov A prövar elevens muntliga förmåga genom momenten *redogörelse* och *samtal*. Det muntliga delprovet prövar elevernas förmåga till redogörelse och kommunikation samt samtal och interaktion, enligt kursplanen. Denna modell användes även i ämnesproven 2012–2016.

Redogörelsen förbereds på lektionstid och framförs sedan vid provtillfället. Till stöd har eleverna en instruktion som tydligt pekar ut vilket innehåll redogörelsen ska ha samt ger stöd för redogörelsens struktur.

Samtalet förbereds inte. Det utgår från textuppläsningar från cd/usb, till vilka eleverna får diskussionsfrågor som samtalsunderlag. Text och frågor ska tillsammans skapa en gemensam grund för samtal. Det är elevernas förmåga att bidra till och upprätthålla samtalet som bedöms. Flertalet diskussionsfrågor öppnar därför upp mot att eleverna får uttrycka sina åsikter och dela med sig av sina tankar snarare än att de ska återge specifika delar av texten.

- Delprov B1 och B2 prövar elevens förmåga att läsa och förstå olika typer av text (berättande text och sakprosa). Eleverna ska enligt kursplanen också kunna bearbeta det lästa genom att "sammanfatta, kommentera, tolka och resonera". Delprov B1 består i provet 2017 av utdrag ur två skönlitterära ungdomsböcker, medan delprov B2 innehåller en artikel, en faktatext och två notiser. Dessutom finns det i delprov B2 två övergripande uppgifter som omfattar hela texthäftet, där två sångtexter och två dikter samt alla bilder ingår. Delprov B1 och B2 förbereds inte. Delproven ska pröva den faktiska läsförmågan hos eleverna och genomföras på ett likvärdigt sätt för alla elever.
- I delprov C1 och C2 prövas elevernas förmåga att skriva olika texttyper med begripligt innehåll, fungerande struktur och språklig variation. Eleverna ska också prövas i grundläggande språkregler

och formuleringsförmåga enligt kursplanerna. Delprov C1 prövar elevernas förmåga att skriva berättande text medan delprov C2 prövar sakprosaskrivande. Inom sakprosaskrivandet varierar mellan åren texttyperna argumenterande, beskrivande/förklarande samt instruerande text. Delproven förbereds inte utan ska pröva elevernas faktiska skrivförmåga vid skrivtillfället och genomföras på ett likvärdigt sätt för alla elever.

Under processen med att sätta samman provets olika delprov läggs mycket arbete på att elevmaterialen, såväl texthäftet som uppgiftshäftena, ska vara attraktiva för eleverna och passa målgruppen. Det handlar om allt från typsnitt och textstorlek till dispositionen mellan bild och text samt att illustratörer tar fram bildunderlag till de skönlitterära texterna.

Insamling

I anslutning till genomförandet av det nationella provet i svenska och svenska som andraspråk i årskurs 6 ombeds lärarna att besvara en enkät om olika aspekter på provets utformning och genomförande. Totalt har 440 lärare besvarat 2017 års enkät vilket är en minskning jämfört med 2016 då 715 lärare besvarade motsvarande enkät. Av dessa lärare undervisar 111 stycken i svenska som andraspråk. Majoriteten av svenska som andraspråklärarna undervisar även i svenska. Antalet lärare som besvarar enkäten har minskat drastiskt under en treårsperiod. Vid en första analys av vad denna minskning kan bero på framkommer några möjliga orsaker. Den skulle kunna ha sin grund i lärares arbetsbelastning eller att lärare redan besvarat enkäten tidigare år och nu tycker att detta blir en upprepning av tidigare svar. En annan orsak kan vara provets ändrade layout där informationen om enkäten flyttats till en mer undanskymd plats i lärarmaterialet och exempelvis inte presenterades i häftet *Lärarinformation* överhuvudtaget. Troligt är dock att den vikande svarsfrekvensen påverkar vilka slutsatser provgruppen kan dra utifrån enkätsvaren. Vissa åtgärder, till exempel en tydligare skrivning om att lärare *ska* svara på enkäten, har vidtagits för att säkerställa att lärare även i fortsättningen fyller i lärarenkäten.

Lärarna ombeds också att skicka in elevlösningar efter ett visst urvalssystem. Resultaten i denna rapport bygger på de 1499 elevlösningar som har registrerats i provgruppens arkiv efter provet 2017. Av dessa elever följer 615 stycken kursplanen i svenska och 843 stycken kursplanen i svenska som andraspråk. För 41 elever har ämne inte angivits på inskickningsblanketten. Resultatredovisningen innehåller resultat på delprovsnivå och sammanvägt provbetyg.

En annan typ av insamling av information sker i anslutning till provets genomförande när lärare hör av sig till provgruppen med frågor per e-post och telefon. Antalet frågor som nådde provkonstruktörerna i år var ungefär lika många som året innan. De vanligaste frågorna gällde genomförande och anpassning av delproven samt frågor om bedömning av de olika delprovets uppgifter.

Konstruktionsprocessen för provet

Konstruktionen av provet tar sin utgångspunkt i ett övergripande tema som inspirerar urvalet av underlag och konstruktionen av uppgifter. Fortlöpande under processen vägs validitets- och reliabilitetsaspekter in och hänsyn tas till genomförande, autenticitet och interaktivitet. Likaså påverkas processen av de etiska överväganden som görs under framtagandet av de olika delproven.

Delprov A

Till momentet *redogörelse* tas ett antal ämnen fram. Efter intern granskning av provgruppen väljs ett par ämnen ut för utprovning i klass. Denna utprovning håller provkonstruktörerna i själva och den genomförs med cirka 75 elever. Dock har eleverna förberett sig för redogörelsen tillsammans med sin lärare vid ett tidigare tillfälle. Efter utprovningen uttalar sig både lärare och elever i en enkät om sina synpunkter på underlaget.

Till momentet *samtal* tas fem olika textunderlag fram. Målet är att texterna ska ha ett varierat innehåll som lämpar sig för inläsning och konstruktion av diskussionsuppgifter. De inlästa textutdragen utgör den gemensamma grunden för momentet, men samtalet utgår sedan från diskussionsuppgifter som eleverna får läsa upp för varandra. Dessa uppgifter har sin utgångspunkt i teman som finns i texten men de har snarare en generell än textnära karaktär. Detta för att momentet inte är vare sig ett hörförståelse- eller ett minnestest. I princip ska eleverna kunna diskutera uppgifterna utan den inledande lyssningen men denna ger provmomentet en för eleverna viktig inramning. Även detta moment prövas ut i klass och kräver ett något större underlag, cirka 75–100 elever. Även efter denna utprovning genomför lärare och elever en enkät.

Efter utprovningarna sker en extern översyn där ett antal lärare får granska materialet som helhet. Den referensgruppen består endast av lärare som själva genomfört det muntliga delprovet tidigare år.

Delprov B1 och B2

Läsförståelseproven grundar sig på textunderlag från dels skönlitteratur, dels sakprosatexter vilka kan vara t.ex. tidningstexter och faktatexter. En mängd texter samlas in, läses och diskuteras innan ett urval görs. När lämpliga textunderlag finns startar uppgiftskonstruktionen. De texter och uppgifter som sedan prövas ut i det första skedet är betydligt fler än det antal som i slutänden utgör det skarpa provet.

Parallellt med framtagandet av texter och uppgifter sker rekrytering av lärare och elever som kan utföra utprovningarna. Dessa sker sedan i fyra omgångar.

Utprovning 1 och 2 fastställer vilka texter och uppgifter som fungerar bäst. Valet styrs av såväl resultaten som den enkät lärare och elever besvarar i anslutning till utprovningen. I enkäten har de en möjlighet att komma med synpunkter på vad som är bra och vad som fungerar väl. I vardera utprovningen deltar cirka 300 elever.

Utprovning 3 är den så kallade statistiska utprovningen. Resultaten här ger information som är statistiskt säkra. Det handlar till exempel om svårighetsgrad på samtliga uppgifter utifrån de krav som tagits fram. För att få fram den informationen krävs att minst 200 elever löser varje uppgift. Totalt deltog drygt 900 elever i utprovning 3 inför provet 2017. Information om elevernas höstbetyg läggs också till den statistiska informationen och ger en signal om huruvida provunderlaget så här långt ställer rimliga krav på gruppnivå.

Utprovning 4 är en kalibreringsutprovning där minst 100 elever gör varje uppgift. Inför provet 2017 var den siffran drygt 150 elever per uppgift. Resultaten ankras i elevernas terminsbetyg, provresultat från det skarpa provet som de redan genomfört samt i vissa fall ämnesbetyget för vårterminen.

Efter varje utprovning bedöms elevlösningarna, och elevernas resultat ligger till grund för en analys av provunderlaget. Resultat och underlag granskas fortlöpande internt av provgruppen men också av de experter som är kopplade till provgruppen.

Efter den statistiska utprovningen sker också en granskning av en referensgrupp bestående av verksamma lärare.

Den sista granskningen sker efter samtliga utprovningar och görs också den av en grupp lärare i det så kallade kravgränsmötet. Där sker en sista översyn och gruppens arbete leder också fram till rekommenderade kravgränser för läsförståelseproven sammantaget.

Delprov C1 och C2

Skrivproven tar sin utgångspunkt i det övergripande temat och följer sedan den utarbetade modell som proven haft sedan ämnesprovet 2013. Ett flertal skrivuppgiftsförslag tas fram, diskuteras och processas. Kvar blir ungefär 4–6 skrivuppgifter som prövas ut. Rekryteringen av utprovande lärare och elever sker samtidigt för läs- och skrivproven. Skrivproven prövas sedan ut i tre omgångar.

Utprövning 1 innehåller av förklarliga skäl flest uppgifter, och i takt med att utprövning 2 och 3 genomförs sällas mindre väl fungerande uppgifter bort. Delprov C1 prövar elevernas förmåga att skriva berättande text och delprov C2 prövar sakprosaskrivande. Den texttyp som prövas i delprov C2 växlar mellan åren men är alltid någon av följande: beskrivande och förklarande, instruerande eller argumenterande text.

Materialet granskas internt av provgruppen och expertgranskning sker också under hela processen. Efter utprövning 3 hålls ett referensgruppsmöte med lärare, vilka granskar uppgifterna och bedömer ett urval av elevtexterna. Detta arbete ligger sedan till grund för det bedömningsunderlag som skickas till skolorna i samband med det skarpa provet.

Provresultat med kommentarer

Då ämnesprovet så långt som möjligt ska kunna sägas vara likvärdigt över tid, är det värdefullt att analysera vilka likheter och olikheter som framkommer vid en jämförelse av två i tid näraliggande prov. Provet har genomförts sex gånger, 2012–2017. Denna rapportens resultatdel utgår från 2017 års insamlade elevlösningar samt den statistik som tagits fram med hjälp av dessa. Jämförelser görs i första hand med ämnesprovet 2016.

Läsåret 2016/2017 var det femte året som terminsbetyg sattes i årskurs 6 enligt skalan A–F. Likaledes var det femte gången som delprovsbetyg sattes på de nationella provens olika delprov. Därtill har ett sammanvägt provbetyg satts på varje elevs prestation. Delprovsbetygen ska vara ett stöd för läraren i betygssättningen och i kommande undervisning, medan det sammanvägda provbetyget ska fungera som underlag för analyser och jämförelser av provresultat på skolnivå, huvudmannanivå och nationell nivå.

I tabell 1 redovisas betyg på de olika delproven och det sammanvägda provresultatet för ämnena svenska respektive svenska som andraspråk. För att ett sammanvägt provbetyg ska kunna ges krävs att samtliga delprov är genomförda.

Tabell 1. Äp 2017. Betygsfördelning samtliga delprov uppdelat på ämne och sammanvägt provbetyg äp 2017 samt terminsbetyg ht 2016 i procent.

	A	B	C	D	E	F	Totalt
Svenska							
Delprovsbetyg A: tala	11,1	21,4	28,5	21,6	14,7	2,6	100,0
Delprovsbetyg B1 och B2: läsa	13,5	19,7	21,4	20,6	16,1	8,7	100,0
Delprovsbetyg C1: skriva	6,6	10,1	18,8	22,4	28,0	14,2	100,0
Delprovsbetyg C2: skriva	7,1	13,6	21,7	20,7	28,2	8,7	100,0
Sammanvägt provbetyg	4,3	15,9	23,9	27,9	22,4	5,6	100,0
Betyg ht 16	3,1	14,9	25,8	26,6	26,1	3,6	100,0
Svenska som andraspråk							
Delprovsbetyg A: tala	2,9	9,4	19,1	22,2	30,1	16,3	100,0
Delprovsbetyg B1 och B2: läsa	2,7	5,6	8,1	15,9	22,8	44,9	100,0
Delprovsbetyg C1: skriva	1,2	4,6	9,5	18,2	24,2	42,3	100,0
Delprovsbetyg C2: skriva	2,1	6,1	12,0	17,5	32,5	29,7	100,0
Sammanvägt provbetyg	0,4	4,6	10,1	19,3	30,7	34,9	100,0
Betyg ht 16	0,4	3,5	10,8	20,9	33,6	30,8	100,0

Som tabell 1 visar presterar eleverna som följer kursplanen i svenska generellt bäst i delprov A, tätt följt av delprov B1 och B2. Visserligen är det fler elever som når det högsta betyget i delprov B1 och B2 men sett till antalet elever som totalt når de tre högsta delprovsbetygen är resultaten bäst i delprov A. Andelen elever som får delprovsbetygen E och F är högre i delprov B1 och B2 än i delprov A, och där är skillnaden störst för betygssteget F. I delprov C1 och C2 presterar eleverna generellt på en något lägre nivå

än i de övriga delproven, vilket känns igen från tidigare år. Elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk presterar bäst i delprov A följt av delprov C2. Det är läsförståelseprovet som är svårast för andraspråkseleverna, vilket avviker från tidigare års resultat, då något av skrivproven, oftast C1, har varit det svåraste för dessa elever.

Tabell 2. Äp 2016 (för jämförelse med äp 2017). Betygsfördelning samtliga delprov uppdelat på ämne i procent.

	A	B	C	D	E	F	Totalt
Svenska							
Delprovsbetyg A: tala	10,2	21,5	27,2	22,9	15,5	2,6	100,0
Delprovsbetyg B1 och B2: läsa	17,0	21,6	25,5	20,7	9,4	5,7	100,0
Delprovsbetyg C1: skriva	5,0	12,9	20,7	23,6	26,4	11,4	100,0
Delprovsbetyg C2: skriva	5,6	11,8	22,7	20,4	27,0	12,5	100,0
Sammanvägt provbetyg	3,4	16,1	28,9	29,8	17,3	4,5	100,0
Betyg ht 14	4,0	14,9	24,3	27,3	26,7	2,8	100,0
Svenska som andraspråk							
Delprovsbetyg A: tala	2,5	10,5	18,7	23,0	32,7	12,7	100,0
Delprovsbetyg B1 och B2: läsa	1,4	5,8	11,8	19,2	24,7	37,1	100,0
Delprovsbetyg C1: skriva	0,8	1,9	9,6	18,1	36,4	33,2	100,0
Delprovsbetyg C2: skriva	0,9	3,1	11,8	14,2	30,6	39,4	100,0
Sammanvägt provbetyg	0,1	3,0	10,3	21,8	36,2	28,6	100,0

Vid en jämförelse med föregående års betygsutfall på det nationella provet i svenska och svenska som andraspråk kan det konstateras att resultaten i ämnet svenska ligger på en relativt stabil nivå. I delprov A är skillnaderna mellan provet 2016 och provet 2017 mycket små. I 2017 års prov är andelen A och C exempelvis cirka en procentenhet större och andelen E knappt en procentenhet mindre, medan andelen F är precis lika stor. I delprov B1 och B2 har andelen elever som når de högsta delprovsbetygen, A–C, minskat något i provet 2017. Andelen D ligger i stort sett still, medan andelarna elever som får delprovsbetyget E och F har ökat. Dessa data ger alltså visst stöd för att delprov B1 och B2 var något svårare för eleverna 2017 än 2016. I delprov C1 och C2 är skillnaderna relativt små mellan de två åren. I delprov C1 har andelarna elever som fått A, E och F ökat något, medan de elever som fått B, C och D minskat något. I delprov C2 har eleverna genomgående lyckats något bättre i provet 2017. När det gäller det sammanvägda provbetyget ligger även dessa på en relativt stabil nivå där den största skillnaden finns för E-betyget som ökat med ungefär 5 procentenheter. Man kan även konstatera att det finns likheter mellan det sammanvägda provbetyget och det terminsbetyg som elevgruppen fick terminen innan provet genomfördes.

Vid jämförelsen av proven 2016 och 2017 i ämnet svenska som andraspråk ligger resultaten på en relativt stabil nivå i delprov A, då skillnaderna mellan åren är mycket små. I delprov B1 och B2 har andelen elever som får delprovsbetyget A ökat något, medan de som får delprovsbetyget B ligger på ungefär samma nivå. De lässtarke eleverna som följer kursplanen i svenska som andraspråk har alltså inte blivit färre. Däremot har andelen elever som får delprovsbetygen C–E i läsprovet minskat. Den största enskilda skillnaden finns dock i F-kolumnen. Andelen elever som får F på läsförståelseprovet har ökat med ungefär 8 procentenheter till 44,9 procent. Det kan tilläggas att andelen F i delprov B1 och B2 i provet 2015 var 22 procent. Andelen lässvaga elever i svenska som andraspråk har alltså fördubblats på två år. I delprov C1 är skillnaderna mellan åren inte så stora med undantag för E- och F-betygen, där det förefaller som att en stor andel elever har gått från E till F. Möjligen kan paralleller dras till hur eleverna har lyckats i läsprovet där samma tendens syns. I delprov C2 ser det dock inte riktigt likadant ut. Här har eleverna i stort sett genomgående lyckats bättre än föregående års elever, vilket alltså överensstämmer med hur eleverna som följer kursplanen i svenska har lyckats.

I provet 2017 verkar alltså sakprosaskrivandet ha varit enklare än det berättande skrivandet för andraspråkseleverna. Flera faktorer påverkar hur väl elever lyckas med skrivuppgifter. I delprov C2 handlar det som tidigare nämnts om att olika texttyper inom sakprosaskrivande prövas olika år. I delprov C2 i provet 2016 skulle eleverna skriva en beskrivande och förklarande text, medan de i provet 2017 skulle skriva en argumenterande text. En iakttagelse provgruppen gjorde i samband med lärarnas ”bedömningsperiod” efter provet 2016 var att det kom fler frågor än vanligt om elevprestationen i C2-uppgiften och fler elever tycktes ha svårt att möta kraven för uppgiften. Detta skulle kunna vara en förklaring till de skiftande resultaten för C2 mellan de två åren. I det berättande skrivandet är skillnaderna mindre i båda ämnena med vissa undantag, vilka nämnts ovan.

Vidare är de sammanvägda provbetygen för andraspråkseleverna i stort sett oförändrade när det gäller betygsstegen A–D i ämnet svenska som andraspråk. Dock har resultatet för betyget E sjunkit med 6 procentenheter och andelen F ökat med ungefär 6 procentenheter vilket ligger i linje med de resultat på läsprovet som redovisas ovan.

Liksom i förra årets rapport har provgruppen titta närmare på resultaten i årets prov för att försöka hitta förklaringar till de förändringar mellan proven som finns. Smärre förändringar på några enstaka procentenheter i elevernas resultat i de olika delproven får ses som möjliga naturliga skillnader. Däremot måste vi naturligtvis fråga oss om förklaringen till den nedåtgående trenden i främst läsprovresultaten för elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk står att finna i provet. Att lärare i sina enkätsvar vittnar om att det är svårt för deras sva-elever att klara av provet är ett faktum. Många lärare nämner ”nyanlända” i samma kommentar. Om det däremot har med provets svårighetsgrad att göra, eller med elevernas färdigheter, är en viktig faktor för hur vi ska tolka lärarnas upplevelse. När vi i stället tittar på vad lärarna säger om provets nivå i förhållande till elevernas övriga prestationer i ämnet så framträder en annan bild, nämligen att resultaten på provet var förväntade och att lärarna visste vilka elever som skulle få svårt att möta kraven i det nationella provet. Detta på grund av att eleverna har svårt att möta kraven i undervisningen rent generellt. Följande tabell illustrerar lärarnas syn på provet 2017 som helhet.

Tabell 3. Anser du att elevernas resultat ligger i linje med deras övriga prestationer under läsåret?

	Ja, för flertalet	Ja, för cirka hälften	Ja, men bara för ett fåtal	Nej	Totalt
Delprov A	85,9	11,1	1,6	0,5	99,1
Delprov B1	85,7	10,2	2,3	0,0	98,2
Delprov B2	85,9	10,0	2,5	0,0	98,4
Delprov C1	74,8	17,5	4,8	1,4	98,5
Delprov C2	77,5	15,7	3,2	0,5	96,9

En klar majoritet av lärarna anser att elevernas resultat på delproven ligger i linje med deras övriga prestationer under läsåret. I delprov C1 och C2 skiljer sig resultatet från tidigare prestationer i något högre grad än i delprov A samt B1 och B2. Tabell 3 visar lärarnas svar.

I enlighet med den analys som gjordes i förra årets resultatrapport finner vi det fortfarande rimligt att delvis söka förklaringen till de vikande resultaten för svenska som andraspråkseleverna i elevunderlaget snarare än i provets svårighetsgrad, även om den också verkar ha spelat en viss roll. De senaste årens tillströmning av elever med andraspråksbakgrund till våra skolor skulle alltså även fortsättningsvis kunna påverka resultatet på det sätt som statistiken visar. Skolverket ger rekommendationer om genomförande av provet med nyanlända elever. Det är skolans rektor som fattar beslut om huruvida en nyanländ elev ska undantas från provet. Detta beslut ska främst bygga på en analys av om eleven kan tillräckligt mycket svenska för att det ska vara meningsfullt att genomföra provet. Hur detta bedöms kan vara olika från skola till skola. I lärarenkäten 2017 kommenterar också fler lärare att även deras nyanlända elever fått genomföra provet. Det kan tilläggas att det i vår statistik inte görs någon skillnad mellan nyanlända elever och svenska som andraspråkselever som har vistats en längre tid i Sverige då vi inte får den informationen från

skolorna. Konsekvensen av det blir att andelen elever som får de lägre betygen i ämnet svenska som andraspråk är betydligt större i detta material än i till exempel SCB:s statistik där en elev räknas som nyanländ i fyra år efter att denne kommit till Sverige.

Då de nationella proven är framtagna enligt kraven i kursplanen sker en krock mellan de krav som ställs på elever som läser enligt kursplanen för svenska som andraspråk och den nivå som många elever i praktiken befinner sig på. Skolorna har idag kravet på sig att slussa ut nyanlända elever i ordinarie undervisning senast efter ett år i förberedelseverksamhet. Det är därför inte givet att dessa elever ska genomföra proven men genom enkätsvaren ser vi också exempel på att rektorer har beslutat att samtliga elever ska genomföra proven, oavsett hur länge de varit i landet. Vilken policy skolan än har så torde den situationen få genomslag på provresultaten för denna elevgrupp.

Jämförelser över tid

Tabell 4. Delprovsbetyg i svenska uttryckta i meritpoäng, jämförelser över tid.

	2013	2014	2015	2016	2017
Delprovsbetyg A: tala	14,0	14,5	14,3	14,3	14,4
Delprovsbetyg B1 och B2: läsa	13,9	15,2	14,5	14,6	13,5
Delprovsbetyg C1: skriva	11,4*	12,6	11,6	12,0	11,5
Delprovsbetyg C2: skriva	11,4*	12,7	12,8	11,8	12,5
Sammanvägt provbetyg	13,1	13,8	13,4	13,3	13,0

*) 2013 redovisades bara ett betyg för skriftlig förmåga

Tabell 4 visar hur elever som läser ämnet svenska presterar uttryckt i meritpoäng. Meritpoängen uttrycker ett medelvärde över hur eleverna har lyckats med det nationella provet från 2013-2017, det vill säga de år då delprovsbetyg och sammanvägt provbetyg har satts.

Tabell 5. Delprovsbetyg i svenska som andraspråk, jämförelser över tid.

	2013	2014	2015	2016	2017
Delprovsbetyg A: tala	11,5	11,3	11,6	11,3	10,9
Delprovsbetyg B1 och B2: läsa	8,3	9,4	10,2	7,9	7,0
Delprovsbetyg C1: skriva	7,2*	8,9	8,1	7,8	7,2
Delprovsbetyg C2: skriva	7,2*	9,1	10,0	7,3	8,7
Sammanvägt provbetyg	8,7	9,3	9,7	8,4	7,9

*) 2013 redovisades bara ett betyg för skriftlig förmåga.

Tabell 5 visar hur elever som läser ämnet svenska som andraspråk presterar uttryckt i meritpoäng. Skillnaderna är större i ämnet svenska som andraspråk, vilket kan förklaras med att gruppen är mer heterogen än den i svenska. Gruppen kan även fyllas på med nya individer under hela skolgången medan gruppen svenskelever till stor del fylls på en gång för alla i årskurs 1.

Enkätresultat med kommentarer

Provet som helhet

Lärarna är generellt sett nöjda med provet 2017 i åk 6. Andelen lärare som instämmer helt i att provet som helhet är bra har dock minskat jämfört med provet 2016. En orsak till det skulle kunna vara att svarsfrekvensen i enkäten generellt har gått ner och att de som faktiskt har svarat är i något lägre grad nöjda med provet och därför mer angelägna att framföra sina åsikter. Ett annat viktigt mått gäller i vilken

grad lärarna anser att elevernas resultat på provet 2017 ligger i linje med övriga prestationer under läsåret. Här ligger lärarna fortsatt högt i sin skattning av provet (se tabell 3 ovan). Vidare instämmer cirka 93 % av lärarna helt eller till stor del i att provet ger stöd för betygssättningen. En tydlig majoritet av eleverna, 65 %, reagerade också i huvudsak positivt på provet. Av lärarnas kommentarer går att utläsa att det fanns elever som ansåg att temat var intressant och roligt, medan andra lärare skriver att eleverna kände sig oinspirerade.

Cirka 85 % av lärarna anser att introduktionslektionen där delprov B1-C2 presenteras har gått bra att genomföra, medan drygt 11 % svarar ganska bra och cirka 1 % mindre bra. En del lärare framför önskemål om att få provmaterialet tidigare så att de i god tid kan förbereda lektionstillfället. Från och med 2018 års prov kommer informationsmaterialet att skickas ut i vecka 4, vilket alltså är en vecka tidigare än föregående år. Detta ska förhoppningsvis bli en förbättring för lärarna.

En tydlig majoritet av lärarna menar att tiden räckt till för genomförandet av de olika delproven och resultaten är i stort sett desamma oavsett vilket delprov det gäller. I kommentarerna anser några lärare att tiden för delprov B1 och C1 var för knapp. Att genomföra två prov per dag menar också en majoritet av lärarna går bra. En del lärare kommenterar detta och skriver att deras elever blir trötta och skulle föredra ett prov per dag. Några lärare menar också att två prov per dag är ogynnsamt för elever med till exempel läs- och skrivsvårigheter. För elever med funktionsnedsättningar av olika slag är det tillåtet att göra anpassningar som kan hjälpa dem att bättre klara av att genomföra till exempel två delprov under en och samma dag.

Delprov A: muntlig framställning

En ändring från och med höstterminen 2015 är att delprov A genomförs i slutet av höstterminen i stället för under vårterminen. En stor majoritet, 81 % av lärarna, tycker att detta är en förbättring. Lärarna menar i sina kommentarer att arbetsbelastningen och stressen blir mindre för både elever och lärare. Andelen lärare som tycker att det är en försämring har minskat från året innan till 3 %. I dessa lärares kommentarer märks synpunkter som att delprovsbetyget för delprov A inte känns aktuellt och i vissa fall blir missvisande då eleven under en termin hinner göra framsteg i muntliga situationer. Eftersom delprov A kan genomförs under en period kan dock läraren välja att förlägga genomförandet till terminens slut. Trots vissa invändningar verkar reformen vara lyckad.

Lärarna har fortsatt en övervägande positiv bild av delprov A och detta gäller så väl redogörelsedel som samtalsdel. Den kritik som framkommer om delprovet handlar om att förberedelsetiden för redogörelsedelen är för kort och att ämnet för redogörelsen varit svårt för vissa elever. Målsättningen vid konstruktionen är att hitta ett ämne som passar så många som möjligt, och som eleverna har kunskaper om utan att tid de behöver lägga tid på att söka information. Utprövningarna av årets ämne visade att det fungerade som avsett. Vid det skarpa genomförandet av provet kom dock många frågor om huruvida det var tillåtet att söka information på Internet eller att använda lexikon. Enligt instruktionerna ska eleverna inte ha tillgång till dessa hjälpmedel vid genomförandet av provet. Skälet till detta är främst att förberedelsetiden inte är anpassad för att eleverna ska söka och bearbeta information utöver att göra de nödvändiga förberedelserna för redogörelsen. Syftet med uppgiften är alltså inte att elever ska redogöra för ett omfångsrikt innehåll. I detta sammanhang är det också viktigt att påminna om att innehållet endast är en av de fyra aspekter som ska bedömas medan övriga aspekter fokuserar på elevens språkliga, kommunikativa och strukturella kapacitet. Bedömningens fokus ligger alltså såväl på redogörelsen som företeelse som på redogörelsens innehåll.

Dock måste vi självkritiskt medge att årets uppgift har lett till att eleverna känt ett större behov av att söka information på till exempel webben än tidigare års uppgifter. Svårigheten vid konstruktionen av redogörelseuppgiften är just denna: att hitta en uppgift som är tillräckligt lätt för att alla elever ska kunna göra något av den, men samtidigt tillräckligt svår för att tillåta att alla elever kan visa sin förmåga. Slutligen bör detta kopplas till tabell 1 och 2 ovan där det framgår att ämnet för provet inte påverkat resultatet för det muntliga delprovet som helhet. Resultaten är relativt stabila och tendensen är snarare att andelen fler elever fått de högre betygen. I skrivande stund genomförs det muntliga provet för år 2018. I

konstruktionen av det provet har stor hänsyn tagits till de synpunkter som framkommit om redogörelseuppgiften i äp 2017.

De synpunkter som framförs mot samtalsmomentet handlar om att eleverna har haft svårt att föra ett självgående samtal och att det för dessa elever har blivit något konstlat. Åsikter om att vissa av de inspelade texterna är för långa förekommer också. En majoritet av lärarna menar ändå att de diskussionsfrågor som används vid samtalsdelen har varit till hjälp. Att det blir olika utfall i olika elevgrupper är kanske inte så överraskande. Elevgruppens egen förmåga att avsiktligt och viljemässigt hjälpas åt att skapa samtal spelar stor roll för hur resultatet blir. Om eleverna via undervisningen fått de nödvändiga strategierna för att genomföra ett samtal med flyt är också det av avgörande betydelse.

Bedömningsmatrisen till delprov A får överlag positiva kommentarer av lärarna. 79 % anser att den varit ett stöd i bedömningen av elevernas lösningar, medan 16 % anser att den i stort sett varit ett stöd. En något lägre andel (66 %) menar att övriga bedömningsanvisningar till delprov A gett det stöd de behövt vid bedömningen av elevernas muntliga prestationer.

Att göra en helhetsbedömning av de två momenten av ämnesprovets muntliga del menar 67 % av lärarna gick bra och 29 % ganska bra. En del lärare kommenterar detta och menar att det är svårt att göra en helhetsbedömning av de två momenten i delprovet, då de anses som olika. Att dessa två moment ingår i delprov A har sin grund i hur Lgr 11 är formulerad i syfte och kunskapskrav. Eleven ska utveckla sin förmåga att ”formulera sig och kommunicera i tal”, står det i syftestexten. I kunskapskraven beskrivs vidare att eleven både ska kunna ”samtala om bekanta ämnen” och ”förbereda och genomföra [...] muntliga redogörelser.

Delprov B1 och B2: läsförståelse

När det gäller genomförandet av delprov B1 och B2 anser närmare 89 % att det fungerade bra, 10 % att det fungerade ganska bra och 1 % mindre bra. En del lärarkommentarer belyser tidsbristen som upplevdes under delprov B1. Ungefär 80 % av lärarna anser att bedömningsanvisningarna för läsproven gett det stöd de behöver, vilket är en ökning jämfört med året innan, och 18 % att de i stort sett gjort det. I lärarkommentarerna efterfrågas dock ännu större tydlighet i bedömningsanvisningarna. Det gäller t.ex. uppgifter där eleverna ska välja en text och skriva en motivering kopplad till den valda texten. Provggruppen jobbar kontinuerligt med att förbättra bedömningsunderlaget. Det gäller exempelvis layout och utformning av svarskrav samt fler elevexempel på både poänggivande och icke poänggivande svar, med kommentarer där sådana behövs.

Texterna i texthäftet bedöms överlag som välvalda eller ganska bra och en mycket liten andel lärare bedömer någon text som olämplig. En av faktatexterna är mest populär, men en av de skönlitterära texterna samt ett par av notiserna får också de positiv kritik. Viss kritik framförs mot att en av de skönlitterära texterna är för lång. Texterna i ett nationellt prov i läsförståelse måste vara av varierande längd och både texter och uppgifter måste vara av varierande svårighetsgrad eftersom provet ska visa alla betygsnivåer och ge stöd för lärarnas betygssättning. De flesta lärare är dock nöjda med texthäftets layout. Många lärare skriver i sina kommentarer att texterna är varierade och att de tilltalat eleverna.

Uppgifterna i delprov B1 och B2 konstrueras som tidigare år med utgångspunkt i fyra läsförståelseprocesser hämtade från det internationella läsförståelsetestet PIRLS. Genom att konstruera uppgifter utifrån dessa processer prövas elevernas förmåga att använda fungerande lässtrategier och visa läsförståelse. Stödet från lärare för denna uppdelning har genom åren varit relativt utbrett och är så även detta år. Inte minst menar lärarna att provet genom denna uppdelning ger återkoppling om vilka styrkor respektive svagheter eleverna har, en kunskap som lärarna kan använda formativt i framtida lärandesituationer.

Delprov C1 och C2: skriftlig förmåga

I delprov C1 skriver eleverna en berättande text. Lärarna är i huvudsak positiva till skrivuppgiften: 50 % menar att den fungerat bra, 39 % att den fungerat ganska bra medan cirka 8 % anser att den fungerat mindre bra. Detta är ett något sämre utfall än den berättande skrivuppgiften brukar få. Det finns också lärare som menar att årets berättande skrivuppgift inte passade alla elever. Omfattande utprövningar av skrivuppgifterna görs varje år för att kontrollera hur väl en uppgift fungerar och dessa gav inga indikationer på att skrivuppgiften skulle missgynna någon särskild elevgrupp. Det kan tilläggas att svarsalternativen drabbades av tryckfel på denna enkätfråga, vilket kan ha påverkat lärarnas svar i någon mån. Möjligheten att göra jämförelser mellan åren försämras också något av detta faktum.

I delprov C2 skriver eleverna i år en argumenterande text. Denna skrivuppgift verkar ha fungerat något bättre än den berättande skrivuppgiften att döma av lärarenkäten. Närmare 62 % av lärarna menar att den fungerat bra och ungefär 31 % ganska bra, medan 5 % menar att den fungerat mindre bra. Det kan konstateras att årets argumenterande uppgift verkar ha fungerat bättre än förra årets beskrivande och förklarande uppgift.

Bedömningsunderlagen för delprov C1–C2 får fortsatt goda omdömen av lärarna. Mest nöjda är lärarna med matriserna som bedöms ge stöd för bedömning av cirka 75 % av lärarna och i stort sett stöd av ungefär 21 %. Precis som tidigare år får övriga bedömningsunderlag något sämre omdömen i enkäten. Cirka 67 % av lärarna menar att de ger stöd medan drygt 25 % säger att de i stort sett ger stöd för bedömning. Återkommande är synpunkten att fler bedömda och kommenterade elevexempel bör ingå i bedömningsunderlaget och det är något som provgruppen fortsätter att se över och utvärdera. Till provet 2018 har mängden kommenterade elevexempel till exempel utökats något. Övrigt bedömningsstöd såsom uppgiftsbeskrivningar och kommentarer till bedömningsmatriserna kompletterar och förtydligar matriserna och de kommenterade elevlösningarna och ska användas av lärarna vid bedömningen av elevernas lösningar.

En kritik som framförs av lärarna är att eleverna skulle behöva mer tid till särskilt den berättande skrivuppgiften och att de borde få arbeta enligt ett processinriktat skrivande som de är vana vid. Det är svårt att i dagsläget utöka provtiden då de nationella proven redan idag tar mycket tid i anspråk. Bearbetning av texten enligt ett processinriktat skrivande är inte möjlig i det nationella provet då det främst är summativt och ska visa var eleven befinner sig i sitt skrivande vid en given mätpunkt. Dock är det naturligtvis tillåtet för eleven att läsa igenom sin text och göra förbättringar av den innan den lämnas in. För att förtydliga och förstärka detta moment av skrivandet infördes till äp 2017 en punkt under rubriken ”Kom ihåg!” i elevens uppgiftsinstruktion, i vilken eleven uppmanas att läsa igenom texten innan den lämnas in till läraren.

Anpassningar för elever med funktionsnedsättning

För 16 % av eleverna som genomfört provet har någon form av anpassning gjorts. Det betyder att varje lärare har anpassat något eller flera av delproven på något sätt för fyra av sina elever. De flesta anpassningarna har gjorts på grund av läs- och skrivsvårigheter och funktionsnedsättningar. Andra orsaker till anpassning som nämns i enkäten är: långsam läsare, språkstörning, stressad vid provsituationer, behov av mindre grupp samt problem med finmotorik. Den vanligaste anpassningen som gjorts är förlängd skrivtid och ”ytterligare vuxenstöd”. Andra anpassningar som nämns är användningen av digitala verktyg (dator, Ipad), mindre grupp, uppläst text, förstora text, ordbok och skrivhjälp. I lärarnas kommentarer lyfts olika frågor, till exempel att anvisningarna om anpassning är otydliga och möjliga att tolka, vilket leder till att olika skolor anpassar provet på olika sätt. Detta framgår också av de exempel på anpassningar som görs på skolorna: ”Långsam läsare” och ”stressad vid prov” är rimligen inte exempel på vad som i strikt mening kan ses som funktionsnedsättningar.

Det förekommer också kommentarer om anpassningar för elever med dyslexi. Lärare menar att i de fall där eleven fått en diagnos borde lästexterna finnas inlästa för eleven att lyssna på, eftersom eleven har rätt

till den anpassningen i sin undervisning. Då proven i läsförmåga konstrueras utifrån kursplanernas syften och centrala innehåll och bedömningen utgår från kunskapskraven i kursplanerna, är Skolverkets hållning att provet ska provas enligt sitt syfte. Syftet är att pröva elevernas förmåga att själva kunna läsa och förstå berättande text och sakprosatext, genom att såväl lässtrategier för avkodning som förståelse används. Av det skälet kan provet inte anpassas genom att eleven får lyssna på texterna. Då provas inte läsförmåga. Om det finns särskilda skäl till att en elev inte ska genomföra provet enligt syftet så ger Skolverket stöd för beslut att undanta en elev från provet, eller anpassa provet på ett sådant sätt så att syftet inte längre provas. I det senare fallet rapporteras inte resultatet in. Detta löser dock inte hur man på sikt ska hjälpa alla elever fram till läsning, men ger däremot elever med grava funktionshinder en möjlighet att provas i en annan kontext.

Bäst stöd gällande anpassning anser lärarna att de får i delprov A, därefter delprov B1 och B2, och sämst stöd för anpassning menar lärarna att de får i delprov C1 och C2, även om skillnaden inte är särskilt stor mellan delprov B och C. Det som lärarna efterfrågar mer av är vilka anpassningar som får göras, och kanske också vilka som inte får göras. Vid en eventuell anpassning behöver skolan dock utgå från den enskilda elevens förutsättningar och därför kan Skolverket inte ange exakt vilka anpassningar som kan och inte kan göras.

Andra kommentarer i lärarenkäten som återkommer är från år galler till exempel lärares arbetsbörda. Lärarna menar att genomförandet och bedömningen av de nationella proven tar mycket tid. Dock finner lärare över lag gott stöd i proven, både för sina elevers kunskapsnivåer och för sin egen utveckling i ämnet. Det förefaller också finnas stora skillnader över landet i hur huvudmän lyckas skapa förutsättningar för sina lärare att genomföra, bedöma och följa upp resultaten från de nationella proven. Vissa skolområden lägger till exempel denna arbetstid i lärares tjänst. Bland kommentarerna i lärarenkäten finns också exempel på frågor alternativt önskemål som redan är besvarade och tillgodosedda i provmaterialets lärarinformation och bedömningsanvisningar. Vi måste tolka det som att dessa lärare har inte fått rimlig tid till att sätta sig in i materialet på det sätt som kan krävas. Hade de det så hade vissa kommentarer aldrig behövt göras.

Återkommande är också önskemål om central rättning och kommentarer om digitalisering av proven. Provggruppen arbetar med utvecklingen av digitala prov som enligt Skolverkets plan ska genomföras skarpt från och med 2022.

Avslutning

2017 års prov har mottagits relativt väl även om andelen som instämmer helt i att provet är bra har minskat något jämfört med året före. I andra viktiga mått, till exempel vilket stöd som de nationella proven utgör för betygssättningen och hur väl elevernas resultat överensstämmer med övriga prestationer de gjort under läsåret ligger lärarna fortsatt på jämförbara nivåer med tidigare år.

Till sist vill provgruppen tacka alla engagerade lärare för synpunkter och frågor som kommit in till oss via lärarenkäten, e-post och telefonsamtal. Denna återkoppling tas till vara och hjälper oss att utveckla de nationella proven i svenska och svenska som andraspråk i åk 6.